

SECTION 2. WORLD CULTURE AND INTERNATIONAL CULTURAL RELATIONS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-427-6-4>

HARRY POTTER AND THE EXTINCTION OF LANGUAGES

ГАРРІ ПОТТЕР І ВИМИРАННЯ МОВ

Rassokha I. M.

*Doctor of Philosophy, Professor,
Professor at the Department of History
and Cultural Study
O. M. Beketov National University
of the Urban economy in Kharkiv
Kharkiv, Ukraine*

Рассоха І. М.

*доктор філософських наук,
професор кафедри історії
і культурології
Харківський національний
університет міського
господарства імені О. М. Бекетова
м. Харків, Україна*

Серія книг про Гаррі Поттера британської письменниці Джоан Роулінг – це, без сумніву, світовий культурний феномен. Це – найбільш масова серія книг для дітей за всю історію, до того ж підтримана світовою популярністю серії голлівудських фільмів за всіма 7-ми книгами. До того ж ці книги – напрочуд “аполітичні”, тобто не містять нічого неприйняттого навіть для комуністів і ісламістів (за винятком найбільш запеклих). Можна пояснити, чому підручники з вищої математики або діалоги Платона надруковано обмеженою кількістю мов: у глобалізованому світі можна отримувати вищу освіту і потім займатися наукою лише у вкрай обмеженому числі мовних середовищ. Але ж тут йдеться про власних дітей: якою мовою вони читають найбільш цікаві для них книжки. Тобто якщо твої діти прочитали книги про Гаррі Поттера НЕ рідною мовою батьків, а якоюсь іншою, то ця мова і може стати для них рідною. Бо якщо вже навіть про Поттера не спромоглися перекласти, то це – чудовий **маркер** того, що й весь інший **основний мовний контент** йде іншими мовами: навіть щодо сімейного спілкування, за можливим винятком власне побуту; принаймні, це стосується родин, де взагалі читають книги, тобто інтелектуальної еліти, діти якої і будуть створювати цей мовний контент у майбутньому. І з великою вірогідністю цей контент

буде створений тією мовою, якою колись було прочитано про Гаррі Поттера.

Переклад серії книг про Гаррі Поттера є чудовим маркером щодо наявності саме **видавничої інфраструктури** певною мовою: бо кожна з цих книг є товстою, і до того ж їх цілих сім. Тобто одну книгу для дітей може перекласти і видати навіть ентузіаст: тому, якщо вірити Вікіпедії [1], другою після Біблії за кількістю мов перекладу (понад 500 мов!) є тоненька книга “Маленький принц” Антуана де Сент-Екзюпері; дуже багато перекладали також “Алісу у Дивосвіті”, “Пригоди Пінокіо”, казки Андерсена тощо. Але сім книг поспіль перекласти на одному ентузіазмі вкрай складно, тут вже потрібний аванс від видавця на кожну наступну книгу. І потрібний такий видавець, що успішно видав першу і наступні книги, отже, хоче й може цей аванс видати.

Отже, згідно з Вікіпедією [2], на сьогодні всі 7 книг про Гаррі Поттера видано в перекладі з англійської лише мовами: африкаанс (ПАР), арабською (Єгипет), албанською, азербайджанською, баскською, бенгальською, боснійською, болгарською, каталонською, китайською спрощеною (КНР), китайською традиційною (Тайвань), хорватською, чеською, данською, нідерландською, естонською, фарерською, фінською, французькою, галісійською, грузинською, німецькою, грецькою, єврейською (іврит), хінді, угорською, ісландською, індонезійською, італійською, японською, корейською, латиською, литовською, македонською, малайською, маратхі, монгольською, норвезькою, перською, польською, португальською (Португалія), португальською (Бразилія), румунською, російською, сербською (латиницею), сингальською (Шри Ланка), словацькою, словенською, іспанською, шведською, тайською, турецькою, українською, в'єтнамською. Тобто всього **54 мови** – з понад приблизно 5 тисяч мов, що існують у світі і вважаються живими.

З цих 54 мов лише 5 не є державними: каталонська, баскська і галісійська в Іспанії, маратхі в Індії і фарерська – на Фарерських островах з широкою автономією від Данії; проте всі ці мови широко використовуються в освіті і державній адміністрації відповідних автономних утворень, а Каталонія лише нещодавно намагалася проголосити повну незалежність.

Та ще цікавіше подивитися, якими мовами видано лише 1–2 перші книги про Поттера. І тут ми дізнаємося, що основна маса таких видань припинилася вже багато років тому, отже, не мали продовження і реально були **невдалими**. Це видання наступними мовами:

астурійська (Іспанія, 2009), бретонська (2 книги, Франція, 2012), тагальська (Філіппіни, 2013), західно-фризька (Нідерланди, 2008), нижньонімецька (Німеччина, 2002 – 2 книги), давньогрецька (! – Велика Британія, 2004), гренландська (Гренландія як широка автономія Данії, 2001), гуджараті (Індія, 2004), гавайська (США, 2018), ірландська (Ірландія, 2004), кхмерська (Камбоджа, 2014–2017, 2 книги), латинська (! – 2 книги, Велика Британія, 2003), люксембурзька (Люксембург, 2 книги, 2009–2014), малайлам (Індія, 2 книги, 2004–2008), маорі (Нова Зеландія, 2020), непальська (Непал, 2010), окситанська (2 книги, Франція, 2012), шотландська (Велика Британія, 2017), тамільська (2 книги, Індія, 2014), телугу (Індія, 2015), валлійська (Велика Британія, 2003), їдиш (Швеція, 2020). Отже, найбільш нові видання – мовами їдиш (2020), маорі (2020) і гавайською (2018). Всього таких мов – 22.

Досить цікавою є незначна група мов (лише 5), якими видано 3–6 книг про Гаррі Поттера. Це вірменська (5 книг, остання видана у 2023 році), білоруська (3 книги, остання видана у 2021 році), казахська (4 книги, остання у 2021 році), тибетська (КНР, 3 книги, остання у 2019-му), урду (Пакистан – Велика Британія, 2002–2014?, 4 книги). За винятком урду, решта 4 мови мають хороші шанси на повне видання: навіть для білорусів не все втрачено.

Зізнаюся, я був вражений, побачивши видання тибетською мовою. І при тому – жодних видань мовами народів Росії, навіть татарською або чеченською. Звичайно, невдача видань мовами нацменшин Євросоюзу теж показова, як і невдача великих мов Індії, навіть тамільської та урду. Але ж ті, принаймні, намагалися. Також дуже показовою є повна відсутність мов Африки, навіть суахілі і амхара. Очевидно, що престижними мовами тут всюди є лише мови європейських колонізаторів (африкаанс в тому числі) і арабська (хіба що на амхара в Ефіопії можуть існувати піратські переклади).

Що ж до універсального контенту варто порівняти “мови Гаррі Поттера” з мовами Вікіпедії як універсальної електронної енциклопедії. Оскільки з’ясувалося, що велику кількість статей можна створювати за рахунок ботів, то сама кількість статей Вікіпедії перестала бути універсальним показником. І для порівняння “потужності” різних мовних розділів Вікіпедії самі адміністратори Вікіпедії обрали другий критерій: “активні користувачі” – ті зареєстровані користувачі, які здійснили якусь дію щодо правок у Вікіпедії протягом 30 минутих днів, тобто власне й створюють її контент. І варто порівняти мови з найбільшим числом активних користувачів Вікіпедії з “живими

мовами Гаррі Поттера” (хоча б три видані книги про Поттера, без урду, тобто $54 + 4 = 58$ мов). Проте при цьому слід врахувати, що, з одного боку, у Вікіпедії для китайської спрощеної і традиційної мов, а також для португальської в Європі і Бразилії є єдині розділи, а, з іншого боку, для англійської і білоруської є додаткові розділи (спрощена англійська і “тарашкевиця”). Отже, у нас виходить 57 “живих мов Гаррі Поттера” (тобто лише єдині португальська і китайська, та + англійська), а розділи спрощеної англійської, “тарашкевиці”, а також сербсько-хорватської у Вікіпедії не будемо враховувати.

З чинного зараз списку мовних розділів Вікіпедії [3] серед перших 45 мовних розділів Вікіпедії 44 є серед 57 “живих мов Гаррі Поттера”! Не потрапила до цього списку лише узбецька. Але досить легко з’ясувати, що книги з перекладом всіх 7 книг про Поттера узбецькою мовою теж існують! Це книги видавництва «Ilm ziyo zakovat», Ташкент, перекладач Shokir Dolimov, остання книга серії вийшла у 2020 році [4]. Отже, виходить, **“живих мов Гаррі Поттера” (з англійською) – 58, при чому серед них – всі 45 мов Вікіпедії з найбільшим числом активних користувачів!** А серед наступних 25 мов за числом активних користувачів – ще 10 “живих мов Гаррі Поттера”, 70-та – монгольська. Тобто за межами списку 70 перших мов Вікіпедії за числом активних користувачів залишилися лише три “мови Поттера”: сингальська, фарерська та тибетська (але ж у Китаї Вікіпедія взагалі заборонена).

Один з улюблених висловів лінгвістів щодо відмінності між мовою і діалектом: “Мова – це діалект з армією і флотом”. Але цей вислів явно потребує корекції. Бо тут ми бачимо величезну за населенням державу Філіппіни, у якій з армією і навіть з флотом все гаразд, тагальська мова є одною з двох офіційних (поряд з англійською), але серію про Гаррі Поттера там були неспроможні видати тагальською. Так само і Ірландія, одна з найбагатших країн світу, що примусила Євросоюз визнати ірландську мову одною з офіційних мов, але 7 книг про Поттера ірландською так і не змогла видати. Отже, **жива мова – це насправді діалект з потужним контентом, зокрема, з індустрією перекладів.** А на решту мов чекає дуже сумна доля.

Література:

1. List of literary works by number of translations. *Wikipedia* : веб-сайт. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_literary_works_by_number_of_translations (дата звернення: 25.10.2022).

2. List of Harry Potter translations. *Wikipedia* : веб-сайт. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Harry_Potter_translations (дата звернення: 25.10.2022).

3. List of Wikipedias. *Wikipedia* : веб-сайт. URL: https://meta.wikimedia.org/wiki/List_of_Wikipedias (дата звернення: 25.10.2022).

4. Uzbek Translate. *Etsy* : веб-сайт. URL: https://www.etsy.com/market/uzbek_translate?ref=lp_queries_external_bottom-9 ; <https://www.etsy.com/listing/1395928268/harry-potter-and-deathly-hollows-77> (дата звернення: 25.10.2022).